

فصلنامه بین المللی قانون یار

License Number: ۷۸۸۶۴ Article Cod: Y6SH21A622 ISSN-P: ۲۵۳۸-۳۷۰۱

تحلیل سیر تحول مناسبات تجارت و محیط زیست در متون و اسناد

حقوقی بین المللی و منطقه‌ای

(تاریخ دریافت ۱۴۰۰/۰۹/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۱/۰۲/۱۸)

دکتر علی مشهدی^۱

عضو هیات علمی دانشکده حقوق دانشگاه قم

سبا حیدرونند

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل دانشگاه آزاد واحد امارات

چکیده

جهانی شدن و افزایش نگرانی‌های عمومی درباره پیامدهای محیط زیست و مناسبات تجارتي، دو موضوع بسیار مهم در عرصه روابط بین الملل است که از دهه ۱۹۸۰ در کانون توجه پژوهشگران قرار گرفته است. تجارت آن هم در سطح کلان و بین المللی را نمی‌توان مطلقاً مضر یا مطلقاً مفید به حال طبیعت و محیط زیست دانست. به همان اندازه که بعضی از فعالیت‌های تجاری سبب بروز آسیب به محیط زیست می‌شوند برخی از آنها مانند توسعه تکنولوژی از طریق داد و ستد کالاهای سرمایه ای و واسطه ای که باعث کاهش مضرات زیست محیطی می‌شوند، نقشی مثبت در سلامت آن و در نتیجه سلامت و رفاه آدمی ایفا می‌کنند. روند سریع صنعتی شدن جوامع و در کنار آن گرایش به جهانی شدن، دنیا را دستخوش تحولات عظیمی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کرده است و نیز موجب تخریب محیط زیست و آلودگی آن گردیده است که در این رابطه موافقتنامه‌های تجاری سازمان تجارت جهانی از جمله ترپس، گتس، موافقتنامه کشاورزی، موافقتنامه موانع فنی فراروی تجارت، موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی دارای مقررهایی خاص در جهت حفظ محیط زیست و منابع تجدید ناپذیر هستند. در اسناد تجاری منطقه ای همچون اتحادیه اروپا، مقررات نفتا و مرکوسور نیز حمایت از محیط زیست و توسعه‌ی پایدار از جمله اهداف اساسی متولیان آن اسناد به حساب

می‌آیند. در این مقاله که با روش توصیفی-تحلیلی نگارش شده است قصد داریم به بررسی و تحلیل سیر تحول مناسبات تجارت و محیط زیست در متون و اسناد حقوقی بین‌المللی و منطقه‌ای پردازیم و ضوابط زیست محیطی مندرج در موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی را مورد مذاقه و پژوهش قرار دهیم.

واژگان کلیدی: محیط زیست، حقوق تجارت، تجارت بین‌الملل، حقوق بین‌الملل، اسناد حقوقی

بخش اول: بررسی مفهوم محیط زیست و تاثیر آن در عرصه تجاری در منطقه

محیط یک موجود، مجموعه عوامل جاندار و بیجان است که در یک فضای مشخص و در زمان معین آن موجود را در خود فرو گرفته و با آن در کنش متقابل قرار دارد. محیط‌های مختلفی وجود دارد، محیط سکونت، محیط کار، محیط تعلیم و تربیت، بیابان، خیابان، محیط پارک، شهر و روستا و در نهایت فضایی که محیط‌زیست کلی انسان و سایر موجودات را تشکیل می‌دهد. محیط‌زیست اصلی انسان و موجودات زنده لایه‌ای است بسیار محدود که تنها بخشی از جو و پوشش خاکی کره‌ی زمین را شامل می‌شود. این لایه حیات‌آفرین را بیوسفر (Biosphere) یا زیست کره می‌نامند و تنها در این لایه است که حیات به صورت متمرکز وجود دارد، اما دیگر لایه‌ها در کل فرآیند زیست انسان و موجودات زنده نیز اثر حیاتی‌بخش دارند. اکثر محیط‌ها، در طی سال‌های متمادی دچار تغییر می‌شوند. در غالب این تغییرات، انسان به طور مستقیم و غیرمستقیم دخالت دارد. طبیعت و محیط‌زیست مدت‌هاست که در مقابل انسان در موضعی انفعالی قرار گرفته است، زیرا انسان، محیط‌زیست خود را که همانا بستر حیات و ادامه بقای اوست برحسب نیازهای گوناگون خود، دگرگون نموده و به آن شکل و ساخت مورد نیاز خود را بخشیده است. در نتیجه این دگرگونی‌ها، تکامل «بیوسفر» از مسیر طبیعی خود خارج گشته و در مسیری که انسان اراده نموده، قرار گرفته است.

بند اول: آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری مدیریت محیط‌زیست در خاورمیانه

از آنجا که منابع طبیعی و محیط‌زیست تنها متعلق به نسل‌های امروز نیست و آیندگان نیز از آن سهمی دارند و به منظور رعایت اصل توسعه پایدار که خواهان پیشرفت در زمینه صنعت و رفاه انسان و در عین حال حفظ محیط‌زیست و منابع طبیعی است، استقرار سیستم‌های مدیریتی همچون سیستم مدیریت زیست محیطی می‌تواند جهت نیل به این مهم مؤثر باشد. این در حالی است که بررسی جایگاه